

ною умовою для підтвердження обґрунтованості прийнятті рішення слідчим чи (та) прокурором. Тобто, у викладених вище випадках, наявність даних щодо можливості досягнення мети є як правовою так і фактичною (конкретне кримінальне провадження) підставою проведення тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії. Однак, у інших діях, де мета законодавчо не визначена, видається привальним застосовувати механізм, відповідно до якого чітке формулювання мети проведення дії та досягнення бажаного результату не повинно так категорично визначати підставу для її проведення. Адже отримавши дані, які на планувались при прийнятті рішення щодо дії, означатиме фактично недосягнення заздалегідь поставленої мети, а відповідно безпідставність її проведення й неможливість використання даних у процесі доказування. Таким чином, ця конструкція щодо підстав провадження через наявність достатніх даних для досягнення її мети є доречною лише у тих випадках, коли мета слідчої дії є законодавчо визначена і не може стосуватись всієї сукупності слідчих (розшукових) дій передбачених КПК України.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>

2. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Тумаянц, та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.

3. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.

Л.П. Брич,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач наукової лабораторії
з вивчення проблем забезпечення правопорядку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НЕПРАВОСУДНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО НАПРАВЛЕННЯ СПРАВИ НА ДОДАТКОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

Однією з відмітних рис КПК України 2012 р. порівняно з КПК України 1960 р. є відмова від інституту направлення справ на додаткове розслідування. Обґрунтовуючи цю новелу, автори

нового КПК висловлювали сподівання, що вона призведе до усунення негативної практики у правозастосуванні, коли за наявності підстав для виправдання підсудних, суди направляли справи на додаткове розслідування. Чи справдяться ці сподівання покаже час.

За даними ж судової статистику 2012 р. виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення місцеві та апеляційні загальні суди як суди першої інстанції постановили стосовно 437 осіб, що становить 0,2% від кількості осіб, щодо яких ухвалено вироки. Така сама ситуація мала місце і у 2011 р. [1].

За той самий період суди першої інстанції повернули на додаткове розслідування (згідно зі статтями 246, 281 КПК України 1960 р.) та прокурорам (ст. 249¹ КПК України 1960 р.), а також прокурори відкликали із суду (у порядку, передбаченому ст. 232 КПК України 1960 р.) 7,3 тис. кримінальних справ, що становить 3,8% від кількості тих, провадження у яких закінчено. Апеляційні загальні суди у 2012 р. скасували ухвали (постанови) місцевих загальних судів про повернення справ на додаткове розслідування у 31,9% від кількості осіб, щодо яких справи було повернуто на додаткове розслідування [1]. Тобто, відповідні судові рішення судів першої інстанції були визнані апеляційними судами незаконними.

Безумовно, що направлення судом кримінальної справи прокурору на додаткове розслідування за наявності підстав для виправдання підсудного є завідомо неправосудним судовим рішенням.

Даних про кількість розглянутих судами справ за ст. 375 КК України «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» оприлюднені матеріали судової статистику ні за 2012, ні за 2010 роки не містять (відповідних матеріалів за 2011 р. на сайті Верховного Суду немає).

Єдиний державний реєстр судових рішень за заданими параметрами: «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» видав 42 документи [2]. Серед них – жодного про засудження судді за постановлення завідомо неправосудної постанови чи ухвали про направлення кримінальної справи на додаткове розслідування.

Аналіз конкретних судових рішень про направлення кримінальної справи на додаткове розслідування та матеріалів відповідних кримінальних справ дає підстави стверджувати, що в

багатьох випадках суди ухвалюють такі постанови (ухвали) за наявності підстав для виправдувального вироку. Відповідно, боротися з цими негативними тенденціями судової практики, які через переживаючу дію КПК України 1960 р., мають місце і після вступу в силу КПК України 2012 р., можна і потрібно кримінально-правовими засобами. Неправосудний характер таких судових рішень можна встановити на підставі аналізу положень кримінально-процесуального закону.

Кримінально-процесуальний закон, а саме: ч. 1 ст. 281 КПК України 1960 р. передбачає лише дві підстави для направлення справи на додаткове розслідування – це неповнота або неправильність досудового слідства і лише одну умову, коли за наявності вказаних підстав справа може бути направлена на додаткове розслідування – коли ця неповнота або неправильність не може бути усунута в судовому засіданні.

Це положення закону знайшло своє відображення у вигляді відповідного застереження в роз'ясненні, що міститься в абз. 2 п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами України кримінально-процесуального законодавства, що регулює повернення справ на додаткове розслідування» №2 від 11 лютого 2005 року, де зазначено, що у випадках, коли суд має змогу усунути виявлені недоліки досудового слідства під час судового розгляду справи шляхом більш ретельного допиту підсудного, потерпілого, свідків, виклику й допиту нових свідків, проведення додаткових чи повторних експертиз, витребування документів, давання судових доручень у порядку, передбаченому в ст. 315-1 КПК України, вчинення інших процесуальних дій, а також шляхом поновлення порушених під час розслідування справи процесуальних прав учасників процесу, направлення справи на додаткове розслідування є неприпустимим.

Відповідно до вимог п. 10 цієї ж Постанови Пленуму Верховного Суду України неприпустимим є повернення справи на додаткове розслідування у випадках, коли немає доказів (в тому числі йдеться про докази отримані із порушенням процесуального порядку їх збирання), які б підтверджували обвинувачення, і вичерпані всі можливості одержання додаткових доказів.

Посилаючись на п. 10 наведеної постанови Пленуму Верховного Суду України, апеляційний суд Житомирської області вказав у своїй ухвалі: «Проте суд першої інстанції не врахував вимог закону та знехтував наведеним вище застереженням, внаслідок

чого постановив у справі рішення, яке не ґрунтується на вимогах закону. Апеляційний суд не погоджується з доводами суду першої інстанції, викладеними в постанові, щодо необхідності перевірки правдивості показань засудженого, потерпілого та свідків. Зазначена обставина не може визнаватись підставою для направлення справи на додаткове розслідування. Враховуючи, що судове слідство є самостійною стадією кримінального процесу, то, у даному випадку, суд не був позбавлений можливості усунути виявлені недоліки, суперечності досудового слідства під час судового розгляду справи шляхом більш ретельного допиту засудженого, потерпілого та свідків, виклику та допиту, при необхідності, нових свідків, здійснення належної оцінки здобутих доказів, надання судових доручень у порядку, передбаченому ст. 315-1 КПК України, вчинення інших процесуальних дій.

Що стосується вказівки суду про необхідність оперативно-розшуковим шляхом перевірити і встановити місце знаходження підсудного в період з 19 год. 30 хвил. до його затримання 09.09.2006 року, а також встановити і допитати свідків, які б підтвердили чи спростували б факт його перебування 08.09.2006 року в залі ігрових автоматів, то ці питання були предметом дослідження в ході досудового слідства. Це підтверджується матеріалами справи, а саме дорученням слідчого (а.с. 59) та рапортом оперативного працівника кримінального розшуку (а.с. 61) про результати виконання доручення. Згідно з проведеними тоді заходами була встановлена та допитана свідок ОСОБА_8, інші особи не встановлені. При перевірці алібі підсудного допитувалась свідок ОСОБА_9. Подія злочину, у вчиненні якого обвинувачується підсудний, мала місце один рік три місяці тому. Однак суд вище вказані обставини не врахував.

Таким чином, на думку апеляційного суду в справі відсутні передбачені законом підстави для її повернення на додаткове розслідування. Тому Постанова суду підлягає скасуванню, а справа – направленню на новий судовий розгляд, під час якого необхідно повно, всебічно і об'єктивно дослідити всі докази у справі, запропонувати сторонам надати додаткові докази і також дослідити їх і, виходячи з доведеного об'єму обвинувачення, прийняти законне й обґрунтоване рішення в справі» [3].

В ухвалі колегії суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду Чернівецької області від 8 лютого 2011 р., сказано: «Суд повинен мати на у вазі, що допущені при

вчиненні окремих слідчих дій порушення закону не є підставою для повернення справи на додаткове розслідування. За наявності відповідних підстав такі порушення можуть потягнути за собою визнання окремих доказів недопустимими» [4].

Незважаючи на це в судовій практиці України трапляється чимало прикладів безпідставного направлення справи на додаткове розслідування. І лише краплею в морі за наявності сумнівів щодо належності, допустимості чи достатності доказів обвинувачення є судові рішення про відмову [5] чи скасування постанов судів першої інстанції про направлення кримінальної справи на додаткове розслідування [3, 4, 6, 7].

Аналізуючи лише самі судові рішення про направлення справи на додаткове розслідування, не бачачи матеріалів кримінальної справи, не у всіх випадках можливо зробити однозначний висновок про їх правосудність, чи неправосудність. Проте, суди вищих інстанцій таку можливість мають.

---

1. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2012 р. (за даними судової статистики), підготовлений начальником управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України Г.І. Рудник та головним консультантом цього управління О.О. Апанасенко // Верховний Суд України/ офіційний веб-сайт. – Інтернет-ресурс. – [Режим доступу]. – [www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/E4549252C88A2C5BC225789B002F464C](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/E4549252C88A2C5BC225789B002F464C)

2. Єдиний державний реєстр судових рішень / Офіційний веб-сайт. – Інтернет-ресурс. – [Режим доступу]. – www.reyestr.court.gov.ua/?wap2

3. Ухвала апеляційного суду Житомирської області від 18 грудня 2007 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень / Офіційний веб-сайт. – Інтернет-ресурс. – [Режим доступу]. – reyestr.court.gov.ua/Review/4570963

4. Ухвала колегії суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду апеляційного суду Чернівецької області від 8 лютого 2011 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень / Офіційний веб-сайт. – Інтернет-ресурс. – [Режим доступу]. – reyestr.court.gov.ua/Review/13759451

5. ПостановаГолосіївського районного суду м. Києва в складі від 16 грудня 2012 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень / Офіційний веб-сайт. – Інтернет-ресурс. – [Режим доступу]. – reyestr.court.gov.ua/Review/27492986

6. Ухвала колегії суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду Черкаської області від 6 грудня 2011 р., що розміщена в Єдиному державному реєстрі судових рішень України. – [Режим доступу] – reyestr.court.gov.ua/Review/20930965

7. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду Кіровоградської області від 14 лютого 2012 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень / Офіційний веб-сайт. – Інтернет-ресурс. – [Режим доступу]. – reyestr.court.gov.ua/Review/21867897

І.В. Гловюк,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)*

ПОНЯТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОКУРОРА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ

Ст. 36 КПК України, регламентуючи повноваження прокурора, нормативно закріпила здійснення нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Для кримінально-процесуальної доктрини важливим є формулювання визначення поняття процесуального керівництва прокурора досудовим розслідуванням, оскільки у дослідженнях, присвячених цій проблематиці, відповідне визначення формулюється достатньо рідко, а основна увага звертається на визначення сутності та змісту цієї категорії.

КПК не містить визначення поняття процесуального керівництва прокурора досудовим розслідуванням, однак визначення цієї категорії містить Концепція реформування кримінальної юстиції України від 08.08.2008 р. У відповідності до цього документу, процесуальне керівництво прокурора – це організація процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування, координація процесуальних дій, сприяння створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечення дотримання у процесі розслідування вимог законів України.

Для формулювання визначення цієї категорії, слід проаналізувати також деякі наявні доктринальні дефініції.

Як зазначає В.П. Шибіко, процесуальне керівництво прокурора досудовим розслідуванням полягає в тому, що останній, реалізуючи свої наглядові повноваження, забезпечує виконання органами досудового розслідування вимог закону, які визнача-